УДК 685.5

Тетяна Миколаївна ШУДРУК

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
E-mail: shudruk.tanya2011@yandex.ua

Юлія Сергіївна ІЛЮШИК

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
E-mail: shudruk.tanya2011@yandex.ua

РОЗВИТОК ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Шудрук, Т. М. Розвиток фондового ринку України [Текст] / Тетяна Миколаївна Шудрук, Юлія Сергіївна Ілюшик // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2015. – Том 20. – С. 226-231. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. *Сьогодні в Україні значна увага звертається на розвиток малого і середнього бізнесу, а це потребує додаткових фінансових ресурсів. Функціонування повноцінного фондового ринку сприяє залученню в країну дешевих довгих ресурсів, а також забезпечує створення надійної системи фінансування економічного розвитку, що призведе до утворення сприятливих умов для ведення бізнесу. Для цього необхідна розвинена інфраструктура фондового ринку, прозоре ціноутворення на фінансові інструменти, а також створення сприятливих умов для ліквідного первинного розміщення та належного обліку прав власності.*

Мета. *Дослідження основних тенденцій розвитку фондового ринку України.*

Результати. *У статті розглянуто становлення та динаміку розвитку фондового ринку в Україні. Розкрито структуру випуску цінних паперів та особливості функціонування фондового ринку, показано його вплив на розвиток економіки країни загалом. Здійснено аналіз обсягів торгів на фондовому ринку та на фондових біржах країни за останні роки. Виявлено перешкоди та проблеми функціонування ринку, а також запропоновано подальші шляхи розвитку фондового ринку України.*

Визначено, що динаміка розвитку вітчизняного фондового ринку має стійку тенденцію до зростання, а також його подальші перспективи в контексті євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: *фондовий ринок; фондова біржа; цінні папери; фінансові інструменти; економічний розвиток.*

Tetyana Mykolayivna SHUDRUK

Lesya Ukrainka Eastern European National University
E-mail: shudruk.tanya2011@yandex.ua

Yulia Serhiyivna ILIUSHYK

Lesya Ukrainka Eastern European National University
E-mail: shudruk.tanya2011@yandex.ua

DEVELOPMENT OF THE STOCK MARKET OF UKRAINE

Abstract

Introduction. *Nowadays Ukraine focuses its attention on the development of small and medium-sized businesses. It requires additional financial resources. Functioning of the stock market contributes to attracting of cheap and long-term resources and ensures the creation of a reliable financing system of economic development, which leads to the formation of favourable conditions for business. It requires the development infrastructure of stock market, transparent pricing of financial instruments, as well as creating favourable conditions for liquidity of primary placement and necessary registration of property rights.*

Purpose. *The research of the main trends of the Ukraine's stock market has become the purpose of the article.*

© Тетяна Миколаївна Шудрук, Юлія Сергіївна Ілюшик, 2015

Results. *The research deals with the formation and dynamics of the Ukrainian stock market. The structure of the securities issue, the peculiarities of the stock market and its impact on the country's economy are investigated in general. The trading values of the stock market and stock exchanges during recent years are analyzed. The obstacles and problems of the market are detected. The ways of further development of the stock market in Ukraine are suggested .*

It has been determined that dynamics of Ukraine's stock market tends to increase, as well as its future prospects in the context of European integration processes.

Keywords: *stock market; stock exchange; securities; financial instrument; economic development.*

JEL classification: G120

Вступ

Ефективне функціонування сучасної економіки неможливе без розвиненого та стабільно працюючого фондового ринку. Адже розвиток фінансових ринків, зокрема фондового, валютного, а також нові фінансові продукти та технології є важливим фактором підвищення ефективності ведення бізнесу та покращення інвестиційного клімату. Визначення важливості функціонування фондового ринку в системі ринкових відносин, а також аналіз сучасних тенденцій та перспективних напрямів подальшого розвитку становлять значний науковий і практичний інтерес. Тому цей напрям досліджує багато закордонних та вітчизняних науковців: О. І. Барановський, Г. А. Крамаренко, І. В. Краснов, Б. А. Карпінський, О. Р. Романенко, О. Ю. Смолянська, В. П. Чайковська, Г. С. Яковенко, С. П. Ярошенко.

Мета та завдання статті

Метою дослідження є аналіз особливостей становлення, сучасного стану та визначення шляхів подальшого розвитку фондового ринку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Починаючи з 1991 року, фондовий ринок України характеризується вкрай низькими темпами розвитку. Насамперед це пов'язано з малорозвиненою інфраструктурою, повільними темпами приватизації, відсутністю законодавчої бази, яка б регулювала діяльність на фондовому ринку. У цей період вторинний ринок цінних паперів фактично був відсутній. Також основним недоліком була відсутність системи обліку прав власності на цінні папери. Недостатнє регулювання на фондовому ринку стримувало процес його ефективного розвитку, досягнення цілісності і прозорості, а також уповільнювало процес інтегрування у світові фондові ринки [1, с. 3].

Вже з 1995 року фондовий ринок України характеризується суттєвими якісним та кількісним зростанням, це спричинено створенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку [2], яка здійснювала регулювання на ринку цінних паперів, також прискоренням темпів процесу приватизації.

Серед фінансових інструментів на фондовому ринку України провідну позицію займали акції (табл. 1). В Україні мало використовувався такий фінансовий інструмент, як корпоративні облігації, хоча на світових ринках він був дуже поширений.

Таблиця 1. Обсяг випуску цінних паперів 1996–2000 рр. млрд грн*.

Види цінних паперів	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.
Акції	1,82	11,26	23,1	31,02	46,51
Облігації	0,01	0,12	0,01	0,13	0,07
Усього	1,83	11,38	23,11	31,15	46,58

**Складено за [3].*

Також варто зазначити, обсяг торгів цінними паперами на початкових етапах не був значний, зокрема у 1997 році він становив 7,6 млрд грн, а у 2000 році він зріс до 39,22 млрд грн. Кількість учасників фондового ринку була представлена невеликою кількістю, це спричинено недосконалою законодавчою базою.

Фондовий ринок є складною системою, яка знаходиться під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Основними чинниками, що впливають на функціонування фондового ринку, є: політична та соціальна стабільність суспільства; структура власності; рівень економічної грамотності населення та довіри до фінансових інститутів; фінансова структура макроекономіки; світові ціни на енергоносії; економічна та фінансова політика держави [4].

Одним із важливих показників функціонування фондового ринку є обсяг зареєстрованих випусків цінних паперів. Обсяг останніх в Україні протягом 2005–2014 рр. наведено в таблиці 2.

Загальний обсяг зареєстрованих випусків цінних паперів протягом аналізованого періоду збільшився в 6,8 раза. Саме наміри українських підприємств збільшити свою капіталізацію, а також їх зацікавленість у залученні інвестицій через цінні папери спричиняє зростання обсягу їх випусків.

Варто зазначити, що опціони становлять невелику частку в обсязі випущених цінних паперів. В обсязі випуску опціонів на період з 2005 р. по 2009 р. відбулося зменшення, але у 2012 р. порівняно з 2005 р., коли обсяг був мінімальним – 0,2 млрд грн, обсяг збільшився в 37 разів, але протягом 2012-2014 рр. обсяг випуску опціонів був незначний.

Для кращого відображення динаміки випуску цінних паперів доцільно проаналізувати темпи зростання (табл. 3).

Таблиця 2. Обсяг зареєстрованих випусків цінних паперів в Україні, 2005-2014 роки, млрд грн[*].

Види цінних паперів	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Акції	24,8	43,5	50,0	46,1	101,1	40,6	58,2	46,9	63,7	145,2
Облігації підприємств	12,7	22,1	44,5	31,3	10,1	9,5	35,9	48,7	42,4	38,3
Облігації місцевих позик	0,35	0,08	0,16	0,95	0,37	0	0,58	6,1	4,7	2,6
Опціони	0,2	0,02	0,02	0,003	0,006	0,003	0,003	7,4	5,2	1,3
Інвестиційні сертифікати ПІФ	23,1	16,6	31,1	65,4	47,2	36,6	75,7	20	28,8	24,8
Акції КІФ	0,8	1,5	5,5	8,9	3,9	8,5	8,8	14,1	6,3	6,4
Разом	62,0	84,1	133,2	153,0	162,7	95,5	179,2	143,2	151,1	218,6

[*]Складено за [3].

Із проведених розрахунків видно, що саме акції визначають ситуацію на ринку, оскільки на них припадає найбільша частка в структурі випуску. З 2003 р. по 2008 р. темпи зростання випуску акцій постійно змінюються.

Протягом 2005–2007 рр. спостерігається зростання обсягів випусків, хоча у 2008 р. – зниження темпів до 92 %, у 2009 р. відбулось значне зростання – 219 %. У 2010 р. спостерігалося зниження темпів зростання випуску акцій – до 40 %, у 2012 р. до 80,6 %. У 2013 р. темпи зростання випуску акцій становили 135,5 %, тоді як у 2014 р. вони сягнули 227,9 %.

Таблиця 3. Показники динаміки темпів зростання випуску цінних паперів в Україні, 2005-2014 рр.,[*] %

Види цінних паперів	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Акції	88	175	115	92	219	40	143	80,6	135,8	227,9
Облігації підприємств	310	173	201	70	32	94	368	135,7	87	90,3
Облігації місцевих позик	778	24	200	594	39	0	0	0	0	0
Опціони	113	143	10	100	2	2000	100	246666	70,3	25
Інвестиційні сертифікати ПІФ	1148	72	187	209	72	77	207	26,4	144	86
Акції ПІФ	557	183	367	162	44	228	99	160,2	44,7	101,6
Разом	178	136	158	115	106	59	188	80	105,5	144,7

[*] Складено за [3].

У 2013 році обсяг торгів на ринку цінних паперів становив 1 676,97 млрд грн (рис. 1), тоді як у 2012 році цей показник дорівнював 2 530,87 млрд грн. Зниження обсягу торгів у 2013 році відбулося за рахунок зменшення операцій з цінними паперами на позабіржовому ринку до 1 213,54 млрд грн унаслідок запровадження з 1 січня 2013 року особливого податку на операції з відчуження цінних паперів та операцій з деривативами.

За даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), станом на листопад 2013 року в Україні зареєстровано 10 організаторів торгів на фондовому ринку [5]. На кінець 2013 року найбільша кількість цінних паперів, які перебувають в обігу на фондових біржах, була розміщена на «ПФТС» (43,65 %), «Перспективі» (17,97 %) та «Українській біржі» (15,84 %) (рис. 2).

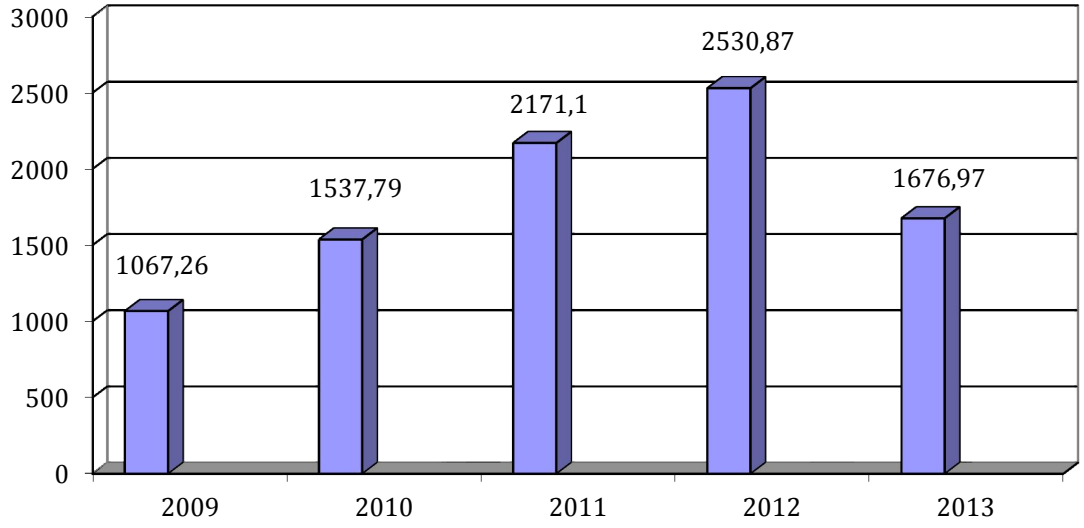
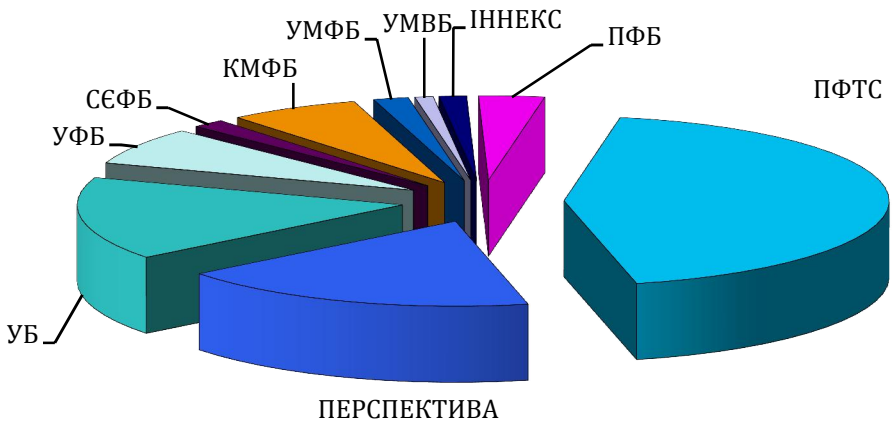

Рис. 1. Обсяг торгів на ринку цінних паперів у 2009 – 2013 рр., млрд грн*.

** Складено за [3].*

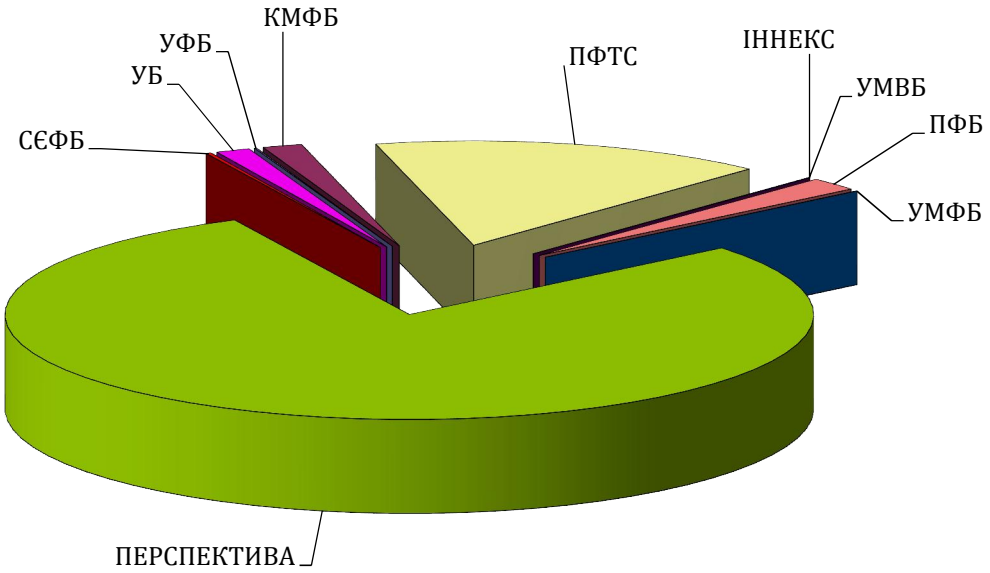
За результатами торгів на організаторах торгівлі обсяг біржових контрактів з цінними паперами протягом січня-грудня 2014 року становив 629,43 млрд грн. Найбільша частка припадає на ПЕРСПЕКТИВУ – 496,1 млрд грн, ПФТС – 99,9 млрд грн, ПФБ – 12,74 млрд грн (рис. 3).

Рис. 2. Розподіл кількості випусків цінних паперів, які внесено до біржових списків організаторів торгівлі станом на 2013 рік*

**Складено за [6].*

Рис. 3. Розподіл кількості випусків цінних паперів, які внесено до біржових списків організаторів торгівлі станом на 2014 рік*

*Складено за [3].

Проаналізувавши сучасний стан ринку цінних паперів в Україні, потрібно розглянути перспективи і напрями подальшого розвитку фондового ринку. За 24 роки свого існування ринок цінних паперів України ще не сформувався остаточно. На шляху становлення фондового ринку існує безліч перешкод, які стримують його розвиток. Сьогоднішня ситуація в Україні унеможливлює швидке проведення необхідних макроекономічних перетворень.

Результати комплексної оцінки відповідності національної системи України вимогам міжнародних рекомендацій FATF показали, що загальний рівень відповідності становить 73 %. Зокрема: правова система – 83 % відповідності; фінансова система – 68 %; інституційна система – 78 %; міжнародне співробітництво – 79 % [7].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Таким чином, проаналізувавши стан розвитку фондового ринку в Україні, можна зробити такі висновки: фондовий ринок характеризується значними темпами зростання за період з 2005 по 2014 р. – більше ніж у 6,8 раза; структура цінних паперів, що випускаються в Україні, поступово ускладнюється, а отже, створюються певні умови диверсифікації розміщення тимчасово вільних фінансових ресурсів, тобто фондовий ринок удосконалюється та розширюється з кожним роком. Проте існують і певні проблеми, які перешкоджають ефективному функціонуванню вітчизняного фондового ринку, що потребує проведення відповідних реформ. Після того, як Україна обрала чіткий вектор економічної інтеграції – Європейський Союз, стали зрозумілі і правові орієнтири – директиви останнього. Таким чином, саме з урахуванням європейського законодавства та стандартів потрібно розвивати фондовий ринок країни. При цьому слід враховувати, що повна імплементація європейських норм на фондовому ринку не тільки потребує затрати часу, але й спричинює певні труднощі для суб'єктів ринку. Ці проблеми підлягають вирішенню. Все це визначає пріоритети подальшого розвитку фондового ринку та національної економіки загалом.

Список літератури

1. *Річний звіт ДКЦПФР за 2000 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual.*
2. *Про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку: Закон України від 14.02.1997 р. № 142/97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/142/97/ed19970214.*
3. *Офіційний сайт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – www.ssmsc.gov.ua.*
4. *Чайковська В. П. Інфраструктура фондового ринку України: сучасний стан та тенденції розвитку[Електронний ресурс] / В. П. Чайковська // Ефективна економіка. – Режим доступу: http://www.economy. nayka.com.ua/?op=1&z=2692.*

5. *Краснова, І. В. Фондовий ринок в Україні: стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / І. В. Краснова // Економіка та управління національним господарством. – Режим доступу: http://www.problecon.com/pdf/2014/1_0/129_134.pdf.*
6. *Рух ринку цінних паперів України до світових стандартів задля економічного зростання держави [Електронний ресурс] // Річний звіт НКЦПФР за 2013 рік – Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1402491205.pdf.*
7. *Яковенко, Г. С. Фондовий ринок: сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Г. С. Яковенко // МАГІСТЕРІУМ – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&cad=rja&uact=8&ved=0CF4QFjAI&url=http%3A%2F%2Firbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firbis_nbuv%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2FMagisterium_ek_2014_56_30.pdf&ei=lHtPVaG6B4acygOBgYHICw&usg=AFQjCNFk1oE5l0i9V6S29tn0TPZieAHGHQ&bvm=bv.92885102,d. bGQ.*

References

1. *Annual Report for 2000 of the state Commission of securities and stock market. (2001). Retrieved from: http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual.*
2. *National securities and stock market commission. (2015). Retrieved from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/142/97/ed19970214.*
3. *National securities and stock market commission. (2015). Retrieved from: http://www.nssmc.gov.ua.*
4. *Chaykovska V. P. (n. d.). Infrastructure of Ukrainian fund market: modern state and progress trends. Effective economy. Retrieved from: http://www.economy. nayka.com.ua/?op=1&z=2692.*
5. *Krasnova I. V. (2014). The stock market in Ukraine: state and prospects of development. Economy and management of national economy. Retrieved from: http://www.problecon.com/pdf/2014/1_0/129_134.pdf.*
6. *The adaptation of securities market to world standard for economic development of state. Annual Report for 2013 of the state Commission of securities and stock market. (2013). Retrieved from: http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1402491205.pdf.*
7. *Yakowenko H. S. (n. d.). Stock market: current status and future development. Retrieved from: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&cad=rja&uact=8&ved=0CF4QFjAI&url=http%3A%2F%2Firbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firbis_nbuv%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2FMagisterium_ek_2014_56_30.pdf&ei=lHtPVaG6B4acygOBgYHICw&usg=AFQjCNFk1oE5l0i9V6S29tn0TPZieAHGHQ&bvm=bv.92885102,d.bGQ.*

Стаття надійшла до редакції 22.05.2015 р.